

(सप्तमोऽध्यायः ॥ वर्गाः 1-35)

(6)

29

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः भरद्वाजः बार्हस्पत्यः

छन्दः त्रिष्टुप्

देवता इन्द्रः

इन्द्रं वो नरः सख्याय सेपुर्महो यन्तः सुमतये चक्रानाः |
महो हि दाता वज्रहस्तो अस्ति महामु रण्वमवसे यजध्वम् || 1 ||
आ यस्मिन्हस्ते नया मिमिक्षुरा रथे हिरण्यये रथेष्ठाः |
आ रश्मयो गर्भस्त्योः स्थूरयोराध्वन्नश्वासो वर्षणो युजानाः || 2 ||
श्रिये ते पादा दुव आ मिमिक्षुर्धृष्णुर्वज्री शर्वसा दक्षिणावान् |
वसानो अत्कं सुरभिं दृशे कं स्वर्णं नृतविषिरो बभूथ || 3 ||
स सोम आमिश्रुतमः सुतो भूद्यस्मिन्पुक्तिः पच्यते सन्ति धानाः |
इन्द्रं नरः स्तुवन्तो ब्रह्मकारा उक्था शंसन्तो देववाततमाः || 4 ||
न ते अन्तः शर्वसो धाय्यस्य वि तु बाबधे रोदसी महित्वा |
आ ता सूरिः पृणति तूतुजानो यूथेवाप्सु समीजमान ऊती || 5 ||
एवेदिन्द्रः सुहव ऋष्वो अस्तूती अनूती हिरिशिप्रः सत्वा |
एवा हि जातो असमात्योजाः पुरु च वृत्रा हनति नि दस्यून् || 6 ||

(5)

30

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः भरद्वाजः बार्हस्पत्यः

छन्दः त्रिष्टुप्

देवता इन्द्रः

भूय इद्रावृधे वीर्यायै एको अजुर्यो दयते वसूनि |
प्र रिरिचे दिव इन्द्रः पृथिव्या अर्धमिदस्य प्रति रोदसी उभे || 1 ||
अर्धा मन्ये बृहदसुर्यमस्य यानि दाधार नकिरा मिनाति |
दिवेदिवे सूर्यो दर्शतो भूद्वि सद्भान्युर्विया सुक्रतुर्धात् || 2 ||
अद्या चिन्नू चित्तदपो नदीनां यदाभ्यो अरदो गातुमिन्द्र |
नि पर्वता अद्भ्यसदो न सेदुस्त्वया दृळ्हानि सुक्रतो रजांसि || 3 ||
सत्यमित्तन्न त्वावाँ अन्यो अस्तीन्द्र देवो न मर्त्यो ज्यायान् |
अहन्नहिं परिशयान्मर्णोऽवासृजो अपो अच्छा समुद्रम् || 4 ||
त्वमपो वि दुरो विषूचीरिन्द्र दृळ्हमरुजः पर्वतस्य |
राजाभवो जगतश्चर्षणीनां साकं सूर्यं जनयन्धामुषासम् || 5 ||

(5)

31

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः सुहोत्रः भरद्वाजः

छन्दः त्रिष्टुप् 1-3, 5, शकरी 4

देवता इन्द्रः

अभूरेको रथिपते रयीणामा हस्तयोरधित्वा इन्द्र कृष्टीः |
वि तोके अप्सु तनये च सूर्योऽवोचन्त चर्षणयो विवाचः || 1 ||
त्वद्भियेन्द्र पार्थिवानि विश्वाच्युता चिद्ध्यावयन्ते रजांसि |

द्यावाक्षामा पर्वतासो वनानि विश्वं दृळ्हं भयते अज्मन्ना ते	॥ 2 ॥
त्वं कुत्सेनाभि शुष्मामिन्द्राशुषं युध्य कुर्यवं गर्विष्टौ	
दशं प्रपित्वे अधु सूर्यस्य मुषायश्चक्रमविवे रपांसि	॥ 3 ॥
त्वं शतान्यव् शम्बरस्य पुरो जघन्थाप्रतीनि दस्योः	
अशिक्षो यत्र शच्या शचीवो दिवोदासाय सुन्वते सुतक्रे भरद्वाजाय गृणते वसूनि	॥ 4 ॥
स संत्यसत्वन्महते रणाय रथमा तिष्ठ तुविनृम्ण भीमम्	
याहि प्रपथिन्नवसोपं मद्रिक्प्र च श्रुत श्रावय चर्षणिभ्यः	॥ 5 ॥

(5)

32

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः सुहोत्रः भरद्वाजः	छन्दः त्रिष्टुप्	देवता इन्द्रः
------------------------	------------------	---------------

अपूर्व्या पुरुतमान्यस्मै महे वीराय त्वसे तुराय	
विरिष्णिने वृजिणे शंतमानि वचांस्यासा स्थविराय तक्षम्	॥ 1 ॥
स मातरा सूर्येणा कवीनामवासयद्भुजदद्रिं गृणानः	
स्वाधीभिर्ऋक्भिर्वावशान उदुस्त्रियाणामसृजन्निदानम्	॥ 2 ॥
स वह्निभिर्ऋक्भिर्गोषु शश्वन्मितजुभिः पुरुकृत्वा जिगाय	
पुरः पुरोहा सखिभिः सखीयन्दृळ्हा रुरोज कृविभिः कृविः सन्	॥ 3 ॥
स नीव्याभिर्जरितारमच्छा महो वाजेभिर्महद्भिश्च शुष्मैः	
पुरुवीराभिर्वृषभ क्षितीनामा गर्वणः सुविताय प्र याहि	॥ 4 ॥
स सर्गेण शर्वसा त्तो अत्यैरुप इन्द्रो दक्षिणतस्तुराषाट्	
इत्था सृजाना अनपावृदर्थं दिवेदिवे विविषुरप्रमृष्यम्	॥ 5 ॥

(5)

33

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः शुनहोत्रः भरद्वाजः	छन्दः त्रिष्टुप्	देवता इन्द्रः
-------------------------	------------------	---------------

य ओजिष्ठ इन्द्र तं सु नो दा मदो वृषन्स्वभिष्टिर्दास्वान्	
सौवश्व्यं यो वनवत्स्वश्वो वृत्रा समत्सु सासहदमित्रान्	॥ 1 ॥
त्वां हीन्द्रावसे विवाचो हवन्ते चर्षणयः शूरसातौ	
त्वं विप्रैर्भिर्वि पुणारशायस्त्वोत् इत्सर्निता वाज्मर्वा	॥ 2 ॥
त्वं तां इन्द्रोभयो अमित्रान्दासा वृत्राण्यार्या च शूर	
वधीर्वनेव सुधितेभिरत्कैरा पृत्सु दर्षि नृणां नृतम	॥ 3 ॥
स त्वं न इन्द्राकवाभिरूती सखा विश्वायुरविता वृधे भूः	
स्वर्षाता यद्ध्यामसि त्वा युध्यन्तो नेमधिता पृत्सु शूर	॥ 4 ॥
नूनं न इन्द्रापुराय च स्या भवा मृळीक उत नो अभिष्टौ	
इत्था गृणन्तो महिनस्य शर्मन्दिवि घ्याम् पार्ये गोषतमाः	॥ 5 ॥

(5)

34

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः शुनहोत्रः भरद्वाजः

छन्दः त्रिष्टुप्

देवता इन्द्रः

सं च त्वे जग्मुर्गिरं इन्द्र पूर्वीं च त्वद्यन्ति विभ्वो मनीषाः |
 पुरा नूनं च स्तुतय ऋषीणां पस्पृध इन्द्रे अध्येक्थाका || 1 ||
 पुरुहूतो यः पुरुगूर्त ऋभ्वाँ एकः पुरुप्रशस्तो अस्ति यज्ञैः |
 रथो न महे शर्वसे युजानोऽस्माभिरिन्द्रो अनुमाद्यो भूत् || 2 ||
 न यं हिंसन्ति धीतयो न वाणीरिन्द्रं नक्षन्तीदभि वर्धयन्तीः |
 यदि स्तोतारः शतं यत्सहस्रं गृणन्ति गिर्वीणसं शं तदस्मै || 3 ||
 अस्मा एतद्विव्यर्चेवं मासा मिमिक्ष इन्द्रे न्ययामि सोमः |
 जनं न धन्वन्नभि सं यदापः सूत्रा वावृधुर्हवनानि यज्ञैः || 4 ||
 अस्मा एतन्मह्याङ्गुषमस्मा इन्द्राय स्तोत्रं मतिभिरवाचि |
 असद्यथा महति वृत्रतूर्य इन्द्रो विश्वायुरविता वृधश्च || 5 ||

(5)

35

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः नरः भारद्वाजः

छन्दः त्रिष्टुप्

देवता इन्द्रः

कदा भुवन्नर्थक्षयाणि ब्रह्म कदा स्तोत्रे सहस्रपोष्यं दाः |
 कदा स्तोमं वासयोऽस्य राया कदा धियः करसि वाजरत्नाः || 1 ||
 कर्हि स्विन्नदिन्द्र यन्नभिर्नुन्वीरैर्वीरान्नीळयासे जयाजीन् |
 त्रिधातु गा अधि जयासि गोष्विन्द्र द्युम्रं स्वर्वद्धेह्यस्मे || 2 ||
 कर्हि स्विन्नदिन्द्र यज्ञरित्रे विश्वप्सु ब्रह्म कृणवः शविष्ठ |
 कदा धियो न नियुतो युवासे कदा गोमघा हवनानि गच्छाः || 3 ||
 स गोमघा जरित्रे अश्वश्चन्द्रा वाजश्रवसो अधि धेहि पृक्षः |
 पीपिहीषः सुदुघामिन्द्र धेनुं भरद्वाजेषु सुरुचो रुरुच्याः || 4 ||
 तमा नूनं वृजनमन्यथा चिच्छूरो यच्छक्र वि दुरो गृणीषे |
 मा निररं शुक्रदुर्घस्य धेनोराङ्गिरसान्ब्रह्मणा विप्र जिन्व || 5 ||

(5)

36

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः नरः भारद्वाजः

छन्दः त्रिष्टुप्

देवता इन्द्रः

सूत्रा मदासस्तव विश्वजन्याः सूत्रा रायोऽधु ये पार्थिवासः |
 सूत्रा वाजानामभवो विभक्ता यद्वेषु धारयथा असुर्यम् || 1 ||
 अनु प्र येजे जन् ओजो अस्य सूत्रा दधिरे अनु वीर्याय |
 स्युमगृभे दुधयेऽर्वते च क्रतुं वृञ्जन्त्यपि वृत्रहत्ये || 2 ||
 तं सध्रीचीरूतयो वृष्यानि पौस्यानि नियुतः सश्चुरिन्द्रम् |
 समुद्रं न सिन्धव उक्थशुष्मा उरुव्यर्चसं गिर आ विशन्ति || 3 ||

स रायस्वामुप सृजा गृणानः पुरुश्चन्द्रस्य त्वमिन्द्र वस्वः |
 पतिर्बभूथासमो जनानामेको विश्वस्य भुवनस्य राजा || 4 ||
 स तु श्रुधि श्रुत्या यो दुवोयुद्यौर्न भूमाभि रायो अर्यः |
 असो यथा नः शवसा चक्रानो युगेयुगे वर्यसा चेकितानः || 5 ||

(5)

37

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः भरद्वाजः बार्हस्पत्यः

छन्दः त्रिष्टुप्

देवता इन्द्रः

अर्वाग्रथं विश्ववारं त उग्रेन्द्र युक्तासो हरयो वहन्तु |
 कीरिश्चिद्धि त्वा हवते स्वर्वानृधीमहि सधमादस्ते अद्य || 1 ||
 प्रो द्रोणे हरयुः कर्मागमन्पुनानासु ऋज्यन्तो अभूवन् |
 इन्द्रो नो अस्य पूर्व्यः पपीयाद्दयुक्षो मदस्य सोम्यस्य राजा || 2 ||
 आसुस्राणासः शवसानमच्छेन्द्रं सुचक्रे रथ्यासो अश्वाः |
 अभि श्रव ऋज्यन्तो वहेयुनू चिन्नु वायोरमृतं वि दस्येत् || 3 ||
 वरिष्ठो अस्य दक्षिणामियर्तीन्द्रो मघोनां तुविकूर्मितमः |
 यया वज्रिवः परियास्यंहो मघा च धृष्णो दर्यसे वि सूरीन् || 4 ||
 इन्द्रो वाजस्य स्थविरस्य दातेन्द्रो गीर्भिर्वर्धतां वृद्धमहाः |
 इन्द्रो वृत्रं हनिष्ठो अस्तु सत्वा ता सूरिः पृणति तूतुजानः || 5 ||

(5)

38

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः भरद्वाजः बार्हस्पत्यः

छन्दः त्रिष्टुप्

देवता इन्द्रः

अपादित उदु नश्चित्रतमो महीं भर्षद्दयुमतीमिन्द्रहृतिम् |
 पन्यसीं धीतिं दैव्यस्य यामुञ्जनस्य रातिं वनते सुदानुः || 1 ||
 दूराञ्चिदा वसतो अस्य कर्णा घोषादिन्द्रस्य तन्यति ब्रुवाणः |
 एयमेनं देवहृतिर्वृत्यान्मद्र्यशङ्गिन्द्रमियमृच्यमाना || 2 ||
 तं वो धिया परमया पुराजाम्जरमिन्द्रमभ्यनूष्कैः |
 ब्रह्मा च गिरौ दधिरे समस्मिन्महांश्च स्तोमो अधि वर्धदिन्द्रे || 3 ||
 वर्धाद्यं यज्ञ उत सोम इन्द्रं वर्धाद्ब्रह्म गिर उक्था च मन्म |
 वर्धाहैनमुषसो यामन्नक्तोर्वर्धान्मासाः शरदो द्याव इन्द्रम् || 4 ||
 एवा जज्ञानं सहसे असांमि वावृधानं राधसे च श्रुताय |
 महामुग्रमवसे विप्र नूनमा विवासेम वृत्रतूर्येषु || 5 ||

(5)

39

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः भरद्वाजः बार्हस्पत्यः

छन्दः त्रिष्टुप्

देवता इन्द्रः

मन्द्रस्य कुवेर्दिव्यस्य वहेर्विप्रमन्मनो वचनस्य मध्वः |
 अपा नस्तस्य सचनस्य देवेषो युवस्व गृणते गोअग्राः || 1 ||

अयमुशानः पर्यद्रिमुस्रा ऋतधीतिभिर्ऋतयुग्युजानः	
रुजदरुणं वि वलस्य सानुं पूर्णोर्वचोभिर्भि योध्दिन्द्रः	॥ 2 ॥
अयं द्यौतयदद्युतो व्यश्कून्दोषा वस्तोः शरद इन्दुरिन्द्र	
इमं केतुमदधुर्नू चिदह्नां शुचिजन्मन उषसश्चकार	॥ 3 ॥
अयं रोचयदुरुचो रुचानोऽयं वासय द्व्यूश्तेन पूर्वीः	
अयमीयत ऋतयुग्भिर्श्वैः स्वर्विदा नाभिना चर्षणिप्राः	॥ 4 ॥
नू गृणानो गृणते प्रत्न राजन्निषः पिन्व वसुदेयाय पूर्वीः	
अप ओषधीरविषा वनानि गा अर्वतो नूनृचसे रिरीहि	॥ 5 ॥

(5)

40

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः भरद्वाजः बार्हस्पत्यः	छन्दः त्रिष्टुप्	देवता इन्द्रः
----------------------------	------------------	---------------

इन्द्र पिब तुभ्यं सुतो मदायाव स्य हरी वि मुचा सखाया	
उत प्र गाय गृण आ निषद्याथा यज्ञाय गृणते वयो धाः	॥ 1 ॥
अस्य पिब यस्य जज्ञान इन्द्र मदाय क्रत्वे अर्पिबो विरप्शिन	
तमु ते गावो नर आपो अद्विरिन्द्रुं समह्यन्पीतये समस्मै	॥ 2 ॥
समिद्धे अग्रौ सुत इन्द्र सोम आ त्वा वहन्तु हरयो वहिष्ठाः	
त्वायता मनसा जोहवीमीन्द्रा याहि सुविताय महे नः	॥ 3 ॥
आ याहि शश्वदुशता ययाथेन्द्र महा मनसा सोमपेयम्	
उप ब्रह्माणि शृणव इमा नोऽथा ते यज्ञस्तन्वेऽे वयो धात्	॥ 4 ॥
यदिन्द्र दिवि पार्ये यदध्वग्यद्वा स्वे सदेने यत्र वासि	
अतो नो यज्ञमवसे नियुत्वान्तसृजोषाः पाहि गिर्वणो मरुद्भिः	॥ 5 ॥

(5)

41

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः भरद्वाजः बार्हस्पत्यः	छन्दः त्रिष्टुप्	देवता इन्द्रः
----------------------------	------------------	---------------

अहेळमान उप याहि यज्ञं तुभ्यं पवन्त इन्द्रवः सुतासः	
गावो न वज्रिन्त्स्वमोको अच्छेन्द्रा गहि प्रथमो यज्ञियानाम्	॥ 1 ॥
या ते काकुत्सुकृता या वरिष्ठा यया शश्वत्पिबसि मध्वं ऊर्मिम्	
तया पाहि प्र ते अध्वर्युरस्थात्सं ते वज्रो वर्ततामिन्द्र गव्युः	॥ 2 ॥
एष द्रुप्सो वृषभो विश्वरूप इन्द्राय वृष्णे समकारि सोमः	
एतं पिब हरिवः स्थातरुग्र यस्येशिषे प्रदिवि यस्ते अन्नम्	॥ 3 ॥
सुतः सोमो असुतादिन्द्र वस्यानयं श्रेयाञ्चिकितुषे रणाय	
एतं तितिवृ उप याहि यज्ञं तेन विश्वास्तविषीरा पृणस्व	॥ 4 ॥
ह्वयामसि त्वेन्द्र याह्यर्वाडरं ते सोमस्तन्वे भवाति	
शतक्रतो मादयस्वा सुतेषु प्रास्माँ अंव पृतनासु प्र विक्षु	॥ 5 ॥

(4)

42

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः भरद्वाजः बार्हस्पत्यः

छन्दः अनुष्टुप् 1-3, बृहती 4

देवता इन्द्रः

प्रत्यस्मै पिपीषते विश्वानि विदुषे भर | अरंगमायु जगमयेऽपश्चाद्दध्वने नरे || 1 ||
 एमेनं प्रत्येतन् सोमेभिः सोमपातमम् | अमत्रेभिर्ऋजीषिणामिन्द्रं सुतेभिरिन्दुभिः || 2 ||
 यदी सुतेभिरिन्दुभिः सोमेभिः प्रतिभूषथ | वेदा विश्वस्य मेधिरो धृषत्तन्मिदेषते || 3 ||
 अस्माअस्मा इदन्धसोऽध्वर्यो प्र भरा सुतम् |
 कुवित्समस्य जेन्यस्य शर्धतोऽभिशास्तेरवस्परत् || 4 ||

(4)

43

(म. 6, अनु. 3)

ऋषिः भरद्वाजः बार्हस्पत्यः

छन्दः उष्णिक्

देवता इन्द्रः

यस्य त्यच्छम्बरं मदे दिवोदासाय रन्धयः | अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब || 1 ||
 यस्य तीव्रसुतं मदं मध्यमन्तं च रक्षसे | अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब || 2 ||
 यस्य गा अन्तरश्मनो मदे दृळ्हा अवासृजः | अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब || 3 ||
 यस्य मन्दानो अन्धसो माघोनं दधिषे शवः | अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब || 4 ||

(24)

44

(म. 6, अनु. 4)

ऋषिः शंयुः बार्हस्पत्यः छन्दः अनुष्टुप् 1-6, विराट् त्रिष्टुप् वा 7, 9, विराट् 8, त्रिष्टुप् 10-24 देवता इन्द्रः

यो रयिवो रयितमो यो द्युमैर्द्युम्वत्तमः | सोमः सुतः स इन्द्र तेऽस्ति स्वधापते मदः || 1 ||
 यः शग्मस्तुविशग्म ते रायो दामा मतीनाम् | सोमः सुतः स इन्द्र तेऽस्ति स्वधापते मदः || 2 ||
 येन वृद्धो न शवसा तुरो न स्वाभिरूतिभिः | सोमः सुतः स इन्द्र तेऽस्ति स्वधापते मदः || 3 ||
 त्यमु वो अप्रहणं गृणीषे शवसस्पतिम् | इन्द्रं विश्वासाहं नरं मंहिष्ठं विश्वचर्षणिम् || 4 ||
 यं वर्धयन्तीद्विरः पतिं तुरस्य राधसः | तमिन्वस्य रोदसी देवी शुष्मं सपर्यतः || 5 ||
 तद्व उक्थस्य बर्हणेन्द्रायोपस्तृणीषणि | विपो न यस्योतयो वि यद्रोहन्ति सुक्षितः || 6 ||
 अविदुदक्षं मित्रो नवीयान्पानो देवेभ्यो वस्यो अचैत् |
 सस्रवान्स्तौलाभिर्धौतरीभिरुरुष्या पायुरंभवत्सखिभ्यः || 7 ||
 ऋतस्य पृथि वेधा अपायि श्रिये मनांसि देवासो अक्रन् |
 दधानो नाम महो वचोभिर्वपुर्दृशये वेन्यो व्यावः || 8 ||

द्युमत्तमं दक्षं धेह्यस्मे सेधा जनानां पूर्वोररातीः |

वर्षीयो वयः कृणुहि शचीभिर्धनस्य सातावस्माँ अविद्धि || 9 ||

इन्द्र तुभ्यमिन्मघवन्नभूम वयं दात्रे हरिवो मा वि वेनः |

नकिरापिर्दृशे मर्त्यत्रा किमङ्ग रश्चोदनं त्वाहुः || 10 ||

मा जस्वने वृषभ नो ररीथा मा ते रेवतः सुख्ये रिषाम |

पूर्वीष्ट इन्द्र निष्पिधो जनेषु जह्यसुष्वीन्प्र वृहापृणतः || 11 ||

उदभ्राणीव स्तनयन्त्रियतीन्द्रो राधांस्यश्वानि गव्या |

त्वमसि प्रदिवः कारुधाया मा त्वादामान् आ दभन्मघोनः || 12 ||

अध्वर्यो वीरु प्र महे सुतानामिन्द्राय भरु स ह्यस्य राजा	
यः पूर्व्याभिरुत नूतनाभिर्गीर्भिर्वावृधे गृणतामृषीणाम्	॥ 13 ॥
अस्य मदे पुरु वर्षासि विद्वानिन्द्रो वृत्राण्यप्रती जघान	
तमु प्र होषि मधुमन्तमस्मै सोमं वीराय शिप्रिणे पिबध्वै	॥ 14 ॥
पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं हन्ता वृत्रं वज्रेण मन्दसानः	
गन्ता यज्ञं परावतीश्चिदच्छा वसुधीनामविता कारुधायाः	॥ 15 ॥
इदं त्यत्पात्रमिन्द्रपानमिन्द्रस्य प्रियममृतमपायि	
मत्सद्यथा सौमनसाय देवं व्यश्मद्वेषो युयवद्व्यंहः	॥ 16 ॥
एना मन्दानो जहि शूरु शत्रूञ्जामिमजामिं मघवन्नमित्रान्	
अभिषेणो अभ्यादेदिशानान्पराच इन्द्र प्र मृणा जही च	॥ 17 ॥
आसु ष्मा णो मघवन्निन्द्र पृत्स्वश्मभ्यं महि वरिवः सुगं कः	
अपां तोकस्य तनयस्य जेष इन्द्र सूरिन्कृणुहि स्मा नो अर्धम्	॥ 18 ॥
आ त्वा हरयो वृषणो युजाना वृषरथासो वृषरश्मयोऽत्याः	
अस्मत्राञ्चो वृषणो वज्रवाहो वृष्णे मदाय सुयुजो वहन्तु	॥ 19 ॥
आ ते वृषन्वृषणो द्रोणमस्थुर्घृतप्रुषो नोर्मयो मदन्तः	
इन्द्र प्र तुभ्यं वृषभिः सुतानां वृष्णे भरन्ति वृषभायु सोमम्	॥ 20 ॥
वृषासि दिवो वृषभः पृथिव्या वृषा सिन्धूनां वृषभः स्तियाणाम्	
वृष्णे तु इन्दुर्वृषभ पीपाय स्वादू रसो मधुपेयो वराय	॥ 21 ॥
अयं देवः सहसा जायमान इन्द्रेण युजा पणिमस्तभायत्	
अयं स्वस्य पितुरायुधानीन्दुरमुष्णादशिवस्य मायाः	॥ 22 ॥
अयमकृणोदुषसः सुपलीरयं सूर्ये अदधाज्योतिरन्तः	
अयं त्रिधातु दिवि रोचनेषु त्रितेषु विन्ददुमृतं निगूळहम्	॥ 23 ॥
अयं द्यावापृथिवी वि ष्कभायदयं रथमयुनक्सप्ररश्मिम्	
अयं गोषु शच्यां पक्रमन्तः सोमो दाधार दशयन्त्रमुत्सम्	॥ 24 ॥

(33)

45

(म. 6, अनु. 4)

ऋषिः शंयुः बार्हस्पत्यः

छन्दः गायत्री 1-28,30-32, अतिनिचृत् 29, अनुष्टुप् 33

देवता इन्द्रः 1-30 वृबुस्तक्षा 31-33

य आनयत्परावतः सुनीती तुर्वशं यदुम्	इन्द्रः स नो युवा सखा	॥ 1 ॥
अविप्रे चिद्वयो दधदनाशुना चिदर्वता	इन्द्रो जेता हितं धनम्	॥ 2 ॥
महीरस्य प्रणीतयः पूर्वोरुत प्रशस्तयः	नास्य क्षीयन्त ऊतयः	॥ 3 ॥
सखायो ब्रह्मवाहसेऽर्चतु प्र च गायत	स हि नः प्रमतिर्मही	॥ 4 ॥
त्वमेकस्य वृत्रहन्नविता द्वयोरसि	उतेदशे यथा व्यम्	॥ 5 ॥

नयसीद्विति द्विषः कृणोष्युक्थशंसिनः	नृभिः सुवीरं उच्यसे	॥ 6 ॥
ब्रह्माणं ब्रह्मवाहसं गीर्भिः सखायमृग्मियम्	गां न दोहसे हुवे	॥ 7 ॥
यस्य विश्वानि हस्तयोर्चुर्वसूनि नि द्विता	वीरस्य पृतनाषहः	॥ 8 ॥
वि दृळ्हानि चिदद्रिवो जनानां शचीपते	वृह माया अनानत	॥ 9 ॥
तमु त्वा सत्य सोमपा इन्द्र वाजानां पते	अहूमहि श्रवस्यवः	॥ 10 ॥
तमु त्वा यः पुरासिथ यो वा नूनं हिते धने	हव्यः स श्रुधी हवम्	॥ 11 ॥
धीभिरवीन्द्रिरवीतो वाजाँ इन्द्र श्रवाय्यान्	त्वया जेष्य हितं धनम्	॥ 12 ॥
अभूरु वीर गिर्वणो मुहाँ इन्द्र धने हिते	भरे वितन्तसाय्यः	॥ 13 ॥
या त ऊतिरमित्रहन्मक्षूजवस्तुमासति	तया नो हिनुही रथम्	॥ 14 ॥
स रथेन रथीतमोऽस्माकैनाभियुग्वना	जेषि जिष्णो हितं धनम्	॥ 15 ॥
य एक इत्तमुं ष्टुहि कृष्टीनां विचर्षणिः	पतिर्जज्ञे वृषक्रतुः	॥ 16 ॥
यो गृणतामिदासिथापिरुती शिवः सखा	स त्वं न इन्द्र मृळय	॥ 17 ॥
धिष्व वज्रं गर्भस्त्यो रक्षोहत्याय वज्रिवः	सासहीष्ठा अभि स्पृधः	॥ 18 ॥
प्रलं रयीणां युजं सखायं कीरिचोदनम्	ब्रह्मवाहस्तमं हुवे	॥ 19 ॥
स हि विश्वानि पार्थिवाँ एको वसूनि पत्यते	गिर्वणस्तमो अध्रिगुः	॥ 20 ॥
स नो नियुद्धिरा पृण कामं वाजेभिरश्विभिः	गोमद्भिर्गोपते धृषत्	॥ 21 ॥
तद्वो गाय सुते सचा पुरुहूताय सत्वने	शं यद्ववे न शाकिनै	॥ 22 ॥
न घा वसुर्नि यमते दानं वाजस्य गोमतः	यत्सीमुप श्रवद्भिरः	॥ 23 ॥
कुवित्सस्य प्र हि व्रजं गोमन्तं दस्युहा गर्मत्	शचीभिरप नो वरत्	॥ 24 ॥
इमा उ त्वा शतक्रतोऽभि प्र णोनुवुर्गिरः	इन्द्र वृत्सं न मातरः	॥ 25 ॥
दूणाशं सुख्यं तव गौरसि वीर गव्यते	अश्वो अश्वायते भव	॥ 26 ॥
स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वा महे	न स्तोतारं निदे करः	॥ 27 ॥
इमा उ त्वा सुतेसुते नक्षन्ते गिर्वणो गिरः	वृत्सं गावो न धेनवः	॥ 28 ॥
पुरुतमं पुरूणां स्तोतृणां विवाचि	वाजेभिर्वाजयताम्	॥ 29 ॥
अस्मार्कमिन्द्र भूत ते स्तोमो वाहिष्ठो अन्तमः	अस्मान्नाये महे हिनु	॥ 30 ॥
अधि बृबुः पणीनां वर्षिष्ठे मूर्धन्नस्थात्	उरुः कक्षो न गाङ्गयः	॥ 31 ॥
यस्य वायोरिव द्रवद्द्रा रातिः सहस्रिणी	सद्यो दानाय मंहते	॥ 32 ॥
तत्सु नो विश्वे अर्य आ सदा गृणन्ति कारवः।	बृबुं सहस्रदातमं सूरिं सहस्रसातमम्	॥ 33 ॥

ऋषिः शंयुः बार्हस्पत्यः

छन्दः बृहती 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, सतोबृहती 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14

देवता इन्द्रः

त्वामिद्धि हवामहे साता वाजस्य कारवः	
त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः	॥ 1 ॥
स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया महः स्तवानो अद्रिवः	
गामश्वं रथ्यमिन्द्र सं किर सत्रा वाजं न जिग्युषे	॥ 2 ॥
यः सत्राहा विचर्षणिरिन्द्रं तं हूमहे वयम्	
सहस्रमुष्क तुविनृम्ण सत्पते भवा समत्सु नो वृधे	॥ 3 ॥
बाधसे जनान्वृषभेव मन्युना घृषौ मीळह ऋचीषम	
अस्माकं बोध्यविता महाधने तनूष्वप्सु सूर्ये	॥ 4 ॥
इन्द्र ज्येष्ठं न आ भरं ओजिष्ठं पपुरि श्रवः	
येनेमे चित्र वज्रहस्त रोदसी ओभे सुशिप्र प्राः	॥ 5 ॥
त्वामुग्रमवसे चर्षणीसहं राजन्देवेषु हूमहे	
विश्वा सु नो विथुरा पिबुना वसोऽमित्रान्तसुषहान्कृधि	॥ 6 ॥
यदिन्द्र नाहुषीष्वां ओजो नृम्णं च कृष्टिषु	
यद्वा पञ्च क्षितीनां द्युम्नमा भर सत्रा विश्वानि पौस्या	॥ 7 ॥
यद्वा तृक्षौ मघवन्दुह्यावा जने यत्पूरौ कञ्च वृष्यम्	
अस्मभ्यं तद्विरीहि सं नृषाह्येऽमित्रान्पृत्सु तुर्वणे	॥ 8 ॥
इन्द्र त्रिधातुं शरणं त्रिवरूथं स्वस्तिमत्	
छुर्दिर्यच्छ मघवद्भ्यश्च मह्यं च यावया दिद्युमेभ्यः	॥ 9 ॥
ये गव्यता मनसा शत्रुमादभुरभिप्रघ्नन्ति धृष्णुया	
अध स्मा नो मघवन्निन्द्र गिर्वणस्तनूपा अन्तमो भव	॥ 10 ॥
अध स्मा नो वृधे भवेन्द्र नायमवा युधि	
यदन्तरिक्षे पृतयन्ति पूर्णनो दिद्यवस्तिग्ममूर्धानः	॥ 11 ॥
यत्र शूरासस्तन्वो वितन्वते प्रिया शर्म पितृणाम्	
अध स्मा यच्छ तन्वेः तने च छुर्दिरचित्तं यावय द्वेषः	॥ 12 ॥
यदिन्द्र सर्गे अर्वतश्चोदयासे महाधने	
असमने अध्वनि वृजिने पृथि श्येनाँइव श्रवस्यतः	॥ 13 ॥
सिन्धूरिव प्रवण आशुया यतो यदि क्लोशमनु ष्वणि	
आ ये वयो न ववृतत्यामिषि गृभीता बाह्वोर्गवि	॥ 14 ॥

ऋषिः गर्गः भारद्वाजः छन्दः त्रिष्टुप् 1-18, 20-22, 26, 28-31, बृहती 19, अनुष्टुप् 23, गायत्री 24, द्विपदा विराट् 25, जगती 27 देवता सोमः 1-5, इन्द्रः 6-19, देव-भूमि-बृहस्पतीन्द्राः (क्रमेण प्रतिपादं) 20-21, सार्ज्यः प्रस्तोकः 22-25, रथः 26-28, दुन्दुभिः 29-30, दुन्दुभीन्द्रौ 31

स्वादुष्किलायं मधुमाँ उतायं तीव्रः किलायं रसवाँ उतायम् |
 उतो न्वशस्य पपिवांसमिन्द्रं न कश्चन सहत आहवेषु || 1 ||
 अयं स्वादुरिह मदिष्ठ आसु यस्येन्द्रो वृत्रहत्यै ममाद |
 पुरूणि यश्च्यौला शम्बरस्य वि नवतिं नव च देह्योर्हन् || 2 ||
 अयं मे पीत उदियति वाचमयं मनीषामुशतीमजीगः |
 अयं षळुर्वीरमिमीत् धीरो न याभ्यो भुवनं कञ्चनारे || 3 ||
 अयं स यो वरिमाणं पृथिव्या वर्ष्माणं दिवो अकृणोदयं सः |
 अयं पीयूषं तिसृषु प्रवत्सु सोमो दाधारोर्वन्तरिक्षम् || 4 ||
 अयं विदच्चित्रदृशीकमर्णः शुक्रसंघनामुषसामनीके |
 अयं महान्महता स्कम्भनेनोदयामस्तभ्रादृषुभो मरुत्वान् || 5 ||
 धृषत्पिब कलशे सोममिन्द्र वृत्रहा शूर समरे वसूनाम् |
 माध्यंदिने सर्वन् आ वृषस्व रयिस्थानो रयिमस्मासु धेहि || 6 ||
 इन्द्र प्र णः पुरएतेव पश्य प्र नो नय प्रतरं वस्यो अच्छ |
 भवा सुपारो अतिपारयो नो भवा सुनीतिरुत वामनीतिः || 7 ||
 उरुं नो लोकमनुं नेषि विद्वान्त्स्वर्वज्ज्योतिरभयं स्वस्ति |
 ऋष्या तं इन्द्र स्थविरस्य बाहू उप स्थयाम शरणा बृहन्ता || 8 ||
 वरिष्ठे न इन्द्र वन्धुरे धा वहिष्ठयोः शतावन्नश्वयोरौ |
 इषुमा वक्षीषां वर्षिष्ठां मा नस्तारीन्मघवन्नायो अर्यः || 9 ||
 इन्द्रं मृळ मह्यं जीवातुमिच्छ चोदय धियमयसो न धाराम् |
 यत्किं चाहं त्वायुरिदं वदामि तज्जुषस्व कृधि मा देववन्तम् || 10 ||
 त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवेहवे सुहवं शूरमिन्द्रम् |
 ह्वयामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रं स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः || 11 ||

इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः सुमृळीको भवतु विश्ववेदाः |
 बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम || 12 ||
 तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम |
 स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मे आराञ्चिद्वेषः सनुतर्युयोतु || 13 ||
 अव त्वे इन्द्र प्रवतो नोर्मिर्गिरो ब्रह्माणि नियुतो धवन्ते |
 उरू न राधुः सर्वना पुरूण्यपो गा वज्रिन्युवसे समिन्द्रन् || 14 ||
 क ईं स्तवत्कः पृणात्को यजाते यदुग्रमिन्मघवा विश्वहावेत् |
 पादाविव प्रहरन्नन्यमन्यं कृणोति पूर्वमपरं शचीभिः || 15 ||

शृण्वे वीर उग्रमुग्रं दमायन्नन्यमन्यमतिनेनीयमानः	
एधमानद्विळुभयस्य राजा चोष्क्यते विश इन्द्रो मनुष्यान्	16
परा पूर्वेषां सख्या वृणक्ति वितर्तुराणो अपरेभिरेति	
अनानुभूतीरवधून्वानः पूर्वोरिन्द्रः शरदस्तर्तीति	17
रूपंरूपं प्रतिरूपो बभूव तदस्य रूपं प्रतिचक्षणाय	
इन्द्रो मायाभिः पुरुरूप ईयते युक्ता ह्यस्य हरयः शता दश	18
युजानो हरिता रथे भूरि त्वष्टेह रजति । को विश्वाहा द्विषतः पक्ष आसत उतासीनेषु सूरिषु	19
अगव्यूति क्षेत्रमागन्म देवा उर्वी सती भूमिरंहूरणाभूत्	
बृहस्पते प्र चिकित्सा गविष्टावित्था सते जरित्र इन्द्र पन्थाम्	20
दिवेदिवे सदृशीरन्यमर्धं कृष्णा असेधदप सद्मनो जाः	
अहन्दासा वृषभो वस्त्रयन्तोदत्रजे वर्चिनं शम्बरं च	21
प्रस्तोक इन्नु राधसस्त इन्द्र दश कोशयीर्दश वाजिनोऽदात्	
दिवोदासादतिथिगवस्य राधः शाम्बरं वसु प्रत्यग्रभीष्म	22
दशाश्वान्दश कोशान्दश वस्त्राधिभोजना । दशो हिरण्यपिण्डान्दिवोदासादसानिषम्	23
दश रथान्प्रष्टिमतः शतं गा अथर्वभ्यः । अश्वथः पायवोऽदात्	24
महि राधो विश्वजन्यं दधानान्भ्रद्वाजान्त्साञ्जयो अभ्ययष्ट	25
वनस्पते वीङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः	
गोभिः संनद्धो असि वीळयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि	26
दिवस्पृथिव्याः पर्योज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः	
अपामोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज	27
इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः	
सेमां नो हव्यदाति जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय	28
उप श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्टितं जगत्	
स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूराद्वीयो अप सेध शत्रून्	29
आ क्रन्दय बलमोजो न आ धा निः ष्टनिहि दुरिता बाधमानः	
अप प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुना इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीळयस्व	30
आमूरज प्रत्यावर्तयेमाः केतुमदुन्दुभिर्वावदीति	
समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु	31

| इति चतुर्थाष्टके सप्तमोऽध्यायः समाप्तः |